

УДК 378:070:811.11

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-30>

Ірина ЛЕВЧИК,
orcid.org/0000-0003-2428-4928
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(Тернопіль, Україна) iralevchuk@tnpu.edu.ua

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОНЯТТЯ ІНТЕГРОВАНОВОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ МЕТОДИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті описано процеси становлення та розвитку явища інтеграції у вітчизняній методиці навчання іноземних мов, визначено шляхи застосування інтегрованого навчання професійно орієнтованої англійської мови як цілі і як засобу навчання з метою формування у майбутнього фахівця цілісного розуміння й уявлення про предмет вивчення через акцентування на точках перетину у різних галузях знань, зокрема професійній та навчання іноземної мови.

У дослідженні названо та описано основні три етапи розвитку поняття інтеграції у педагогічній науці та викладено їх суть у зв'язку з важливою роллю концепції міжпредметних зв'язків та поступовим зміцненням уваги дослідників на розвиток інтегрованого навчання іноземних мов із змістом інших дисциплін. Виділено ряд педагогічних чинників, які вважаємо актуальними на сучасному етапі методологічних досліджень для становлення інтегрованого навчання професійно-орієнтованої іноземної мови завдяки їх сприянню синтезу лінгвістичного та професійного компонентів змісту навчання і, таким чином, підтримці його успішного впровадження на немовних факультетах ЗВО.

Обґрунтовано своєрідність іноземної мови як дисципліни з наявністю основи для міжпредметної і процесуальної інтеграції, детермінованої потребою у наближенні до чужої лінгвокультурної спільноти та можливістю міжкультурного спілкування. Показано відмінність у розумінні науковцями предметної та процесуальної інтеграції та зазначено педагогічні чинники успішного застосування інтеграції за процесуальною ознакою у навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх фахівців немовних закладів вищої освіти в Україні.

Зазначивши множинність інтерпретацій інтеграції залежно від об'єктів її рівнів застосування її в методиці навчання іноземних мов загальну дефініцію інтегрованого навчання спеціальності та англійської мови було пов'язано з формуванням лінгвістичних і комунікативних компетенцій у студентів англійською мовою у професійно орієнтованому навчальному контексті, під час набуття фахових знань та розвитку професійних і комунікативних умінь.

Ключові слова: інтеграція, предметно-мовне інтегроване навчання, професійно орієнтоване англомовне спілкування.

Iryna LEVCHUK,
orcid.org/0000-0003-2428-4928
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Foreign Languages Department
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ternopil, Ukraine) iralevchuk@tnpu.edu.ua

THE RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF THE INTEGRATED LEARNING OF PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH IN THE UKRAINIAN METHODOLOGY OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The article describes the processes of formation and development of the phenomenon of integration in the homeland methodology of teaching foreign languages. There have been identified the ways to use integrated learning of professionally oriented English as a goal and as a means of learning to form a future specialist's holistic mind-set and understanding of the subject in various fields of knowledge, including professional and foreign language learning.

There have been named and described the three main stages of development of the concept of integration in pedagogy and our study outlines their essence in connection with the important role of the concept of interdisciplinary links and the gradual shift of attention to the development of integrated foreign language learning. A number of pedagogical

factors have been highlighted, which we consider to be relevant at the present stage to the methodological research of the formation of integrated teaching of professionally oriented foreign language due to promotion of synthesis of linguistic and professional components of learning content and thus support of its successful implementation at the non-linguistic faculties of establishments of higher education.

The uniqueness of foreign language is substantiated as a discipline with a basis for interdisciplinary and procedural integration, determined by the need to get closer to another linguistic and cultural community and the possibility of intercultural communication. The difference in the understanding of subject type and procedural integration by methodologists is shown and the pedagogical factors of successful application of integration on the procedural grounds in teaching professionally oriented English communication students of non-linguistic specialties of higher education institutions in Ukraine are indicated.

Taking into account the multiplicity of interpretations of integration depending on the objects and levels of its application in the modern methodology of teaching foreign languages, we associate the general definition of integrated teaching of special subjects and English with formation of linguistic and communicative competencies of students in English in professionally oriented learning context in the process of acquiring occupational knowledge and development of professional and communicative skills.

Key words: *integration, content-language integrated learning, professionally oriented English-language communication.*

Постановка проблеми. Від майбутніх фахівців різного профілю, зокрема журналістів, очікують взаємопов'язаного набуття знань та навичок суто професійного характеру та розвитку вмінь вільного спілкування з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію англійською мовою, зважаючи на її статус *lingua franca* на рівні, достатньому для здійснення та підтримання професійної взаємодії у міжкультурному медійному просторі. Відповідно до Стандарту вищої освіти України за спеціальністю «Журналістика» (2019), у корпус загальних компетентностей фахівця в галузі соціальних комунікацій включено володіння іноземною мовою для професійного спілкування, що відповідає сучасним тенденціям розвитку професій журналіста й редактора, які працюють на мультимедійних платформах із використанням кросмедійних технологій в міжкультурному середовищі. Така постанова зобов'язує заклади вищої освіти забезпечити необхідні умови для формування у майбутніх журналістів професійно орієнтованої англомовної компетентності, оскільки саме від ефективної соціальної комунікації у всіх її виявах і видах залежить успіх роботи з іноземною аудиторією та іншими споживачами медіа продуктів.

Відповідно, під час пошуку нових підходів, методів та форм вдосконалення процесу навчання англійської мови за професійним спрямуванням знову набуває актуальності поєднання традиційних та інноваційних методик в умовах відсутності цілісної ефективної концепції навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування майбутніх журналістів. Серед дієвих шляхів вирішення зазначеного протиріччя між розширенням діапазону навчальної інформації та підвищенням вимог до рівня кваліфікації майбутнього випускника з метою забезпечення його конкуренто-

спроможності на міжнародній арені у професійній освіті виокремились стійкі тенденції до злиття взаємопов'язаних за змістом різних галузей знань у нові предметні утворення, а також до інтеграції способів їх викладання в процесуальну єдність.

Аналіз досліджень. Науковці розглядали окремі аспекти зазначеної проблеми, а саме: Н. Бориско, С. Николаєва, Г. Турчинова – переваги та обґрунтування інтегрованого навчання іноземних мов у мовному ВНЗ, Ю. Абрамова, Л. Кадченко – використання міжпредметних зв'язків при викладанні іноземної мови у вищих навчальних закладах; Л. Сажко, Е. Ганиш – інтегративну основу навчання іноземних мов на рівнях визначення цілей та змісту, організації навчального процесу, використання засобів навчання та на рівні застосування сучасних технологій навчання; О. Горбань, І. Письменна, В. Щербицька – використання при вивченні іноземної мови мультисенсорного підходу та впровадження ІКТ в проведення занять для відкриття суті та змісту іноземної мови; А. Котковець, К. Ружин, А. Дуброва – застосування принципів інтеграції у процесі навчання іноземної мови, Т. Друженко, Н. Євтушенко, Ю. Козловський, Р. Мартинова, Н. Мукан, О. Пономаренко, В. Сулим, Б. Чернявський та інші вчені – інтеграційні процеси в професійній освіті та інтеграція іноземних мов за професійним спрямуванням; Г. Турчинова, З. Корнева, О. Тарнопольський, А. Виселко, Т. Брик, Н. Лебошина – розгляд проблем класифікації типів та видів англомовного занурення з метою кращого пристосування методу до реальних потреб майбутніх фахівців.

Мета статті – проаналізувати становлення явища інтеграції у вітчизняній методиці навчання іноземних мов, висвітлити основні підходи до розуміння інтегрованого навчання професійно

орієнтованої англійської мови на основі характеристики його видів, особливостей застосування у вітчизняній педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу. Явище інтеграції в освіті знайшло своє застосування як ціль і як засіб навчання, надаючи можливість сформувати у студента цілісне розуміння й уявлення про предмет вивчення через акцентування на точках перетину у різних галузях знань, зокрема професійній та навчанні іноземної мови. У якості засобу навчання інтеграція розвиває ерудицію студентів, розширює наявну вузьку спеціалізацію навчання, при цьому не замінюючи собою базові дисципліни та будучи спрямованою на системне поєднання набутих знань. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002) чітко зазначена директива у напрямку до цілісності та інтегральності знань під час підготовки фахівців, які мають відрізнитися глибокою багатобічною фаховою компетентністю, що є складовою загальної життєвої компетентності. На противагу вузькопрофільній спеціалізації, інтеграція у навчанні формує професійні, соціокультурні, комунікативні та ряд інших компетентностей у студентів, сприяє розвитку ерудиції, логіки та різностороннього пізнання.

Інтегроване навчання має історичні та дидактичні передумови виникнення, сутність поняття інтеграції в освіті тісно переплітається з посталями Аристотеля, Лукреція, Г. Галілея, котрі пропагували цілісний підхід до навчання та виховання. Згодом ідея формування цілісності у мисленні учня знайшла втілення у педагогічних системах Я. Коменського (1982), І. Песталоцці (1981: 8), К. Ушинського (1950) та інших теоретиків, які наполягали на збереженні природних міжпредметних зв'язків задля системності освіти.

В історії розвитку інтеграції у педагогіці загалом виділяють три основних етапи (А. Данилюк, 2000; К. Левковська, 1962; Р. Мартинова, 2016). Із першим етапом пов'язують становлення концепції трудової школи американського філософа та педагога Дж. Дюї (1899). Виробнича діяльність в освітніх програмах виступала основним фактором інтеграції відносно змісту навчання.

На другому етапі розвитку педагогічної інтеграції відзначають укріплення міжпредметних зв'язків не лише у напрямку координації шкільної освіти з виробничим навчанням, а також пошуку змістових, систематичних, дидактичних зв'язків між шкільними навчальними дисциплінами. Власне, сама сутність міжпредметних зв'язків спочатку полягала у пошуку шляхів відображення цілісності природи у навчальному матеріалі (Я. Коменський, І. Песталоцці), їх

вивчали як частину більш загальної проблеми системності навчання (К. Ушинський, С. Гончаренко) через призму інтеграції, проте, це привело до певного протиріччя змісту та форми, тому що взаємопов'язане навчання окремих шкільних дисциплін має мало спільного із пізнанням доволишнього середовища (Р. Мартинова, 2016: 101). Аналіз трактування вченими (С. Гончаренко, 2012: 210; Н. Сердюковою, 1998: 105; С. Смірною, 2009: 58; І. Зверевим, 1994: 10–16; Р. Мартиною, 2016: 12–15; Т. Вепревою 2012, Т. Друженко, 2015: 143 та ін.) поняття міжпредметних зв'язків, їхніх видів, функцій та форм реалізації у контексті процесів диференціації та інтеграції в освіті показав їх резервний потенціал для розвитку інтегрованого навчання.

Зміщення уваги дослідників на інтегроване навчання з метою задовільнити потребу у закладенні основ наукового світогляду, цілісного сприйняття дійсності та розвитку творчого мислення за умов стрімкого нагромадження інформації та обмеженого часу на навчання маркує початок третього етапу розвитку педагогічної інтеграції наприкінці 80-х років минулого століття. Було визначено ключові моменти та характеристики інтегрованого процесу навчання (Ю. Тюнников, 1988: 7–12), взаємодію його компонентів через єдність цілей, принципів, змісту та форм організації (В. Безрукова, 1990: 5–25), поняття цілісності та його властивості як синтетичного а не лише сумарного результату взаємодії частин системи інтегрованого навчання (Г. Федорец, 1983: 9).

Результатом застосування інтеграції в освіті стає створення якісно нових курсів, дисциплін, систем вправ, які спрямовані на формування комплексних знань студентів, розвиток їх здатності до творчого мислення й аналізу та, окрім цього, сприяють оптимізації навчального процесу. До *особливостей* інтеграції знань і вмінь для майбутніх сучасних фахівців у контексті їхньої іншомовної підготовки дослідники (Н. Муқан, І. Пастирська, С. Кравець, 2020: 56) відносять наступні чинники: врахування особливої ролі та місця іноземної мови у професійній підготовці майбутніх фахівців; визначення та забезпечення рівнів компетенції володіння іноземними мовами для сучасних фахівців різних спеціалізацій; забезпечення вибору основної та додаткових мов з огляду на конкретні потреби і цільове призначення у конкретній сфері професійної діяльності, зокрема журналістики; забезпечення готовності фахівців до перекладацької діяльності з урахуванням особливостей фаху; інтеграція знань та вмінь у процесі вивчення іноземних мов для оптимізації

теоретичного та практичного компонентів професійної підготовки фахівців; постійна інтеграція знань та вмінь, що сприяє оновленню змісту професійної підготовки.

Реалізація інтегрованого навчання англomовного професійно орієнтованого спілкування відбувається за умови інтеграції змісту навчання через предмети відповідного циклу, через цілісність його елементів, у результаті чого знання студента з суміжних дисциплін набувають цілісності на різних рівнях – про ту чи іншу освітню галузь, предмети, курси, розділи чи окремі теми (Енциклопедія освіти, 2008: 356; Ю. Костюшко, 2013: 196). Таким чином, завдяки усвідомленню необхідності набуття спеціальних знань, навичок та вмінь у студента зростає інтерес до їх поглиблення й розширення (Н. Євтушенко, 2013: 208) засобами іноземної мови у професійному контексті.

На сучасному етапі у становленні інтегрованого навчання професійно-орієнтованої іноземної мови виділяють *педагогічні чинники*, які сприяють синтезу лінгвістичного та професійного компонентів змісту навчання і таким чином зумовлюють успішність його впровадження на немовних факультетах ЗВО. Погоджуючись з Т. Дружченко (2015: 144), Т. Брик і Н. Лебошиною (2019: 43) ми відносимо до їх переліку *міждисциплінарний характер навчання* для забезпечення природного взаємозв'язку та професійної спрямованості навчальних дисциплін, і в його межах створення міждисциплінарних педагогічних тандемів і кластерів, формування міждисциплінарних тем та проектів; *активне використання інноваційних технологій* з метою відтворення моделі реальної професійної діяльності та специфіки іншомовного оточення; *розробку профільних курсів іноземною мовою*, інтегрованих в зміст профільної освіти. Інтегровані курси, які поєднують іноземну мову зі спеціальними дисциплінами, на думку Т. Дружченко (2015: 144), допомагають студентам отримати комплексні знання, сформувати цілісну взаємопов'язану картину світу, понижують втомлюваність за рахунок перемикання уваги на різноманітні види діяльності на заняттях, розвивають пам'ять, уяву, логічне мислення, комунікативні навички, та спонукають викладача до постійного самовдосконалення. Спираючись на думку експертів у цій області (J. Harmer, 2011), Т. Брик і Н. Лебошина (2019) доповнюють перелік умовами успішного впровадження інтегрованого предметно-мовного навчання – *інтенсивною соціальною взаємодією в аудиторії* між викладачем і студентом, і між самими студентами; *активною роботою в парах і групах; відбором автентич-*

ного цікавого навчального матеріалу; створенням полікультурного середовища на заняттях; розвитком креативного мислення; активною підтримкою і допомогою викладача у процесі навчання.

Своєрідність іноземної професійно-орієнтованої мови вчені (М. Багарядцева, Т. Дружченко, М. Адамко, Р. Мартинова та інші науковці) детермінують наявністю міжпредметного підґрунтя для інтеграції, яке згодом перетворюється на внутрішньопредметну інтегровану дисципліну завдяки органічному переплетінню мовного та професійного аспектів. Її особливий статус в інтеграційних процесах зумовлений потребою у наближенні до чужої лінгвокультурної спільноти та нормами сучасного міжкультурного спілкування на основі проникнення, доповнення та поваги до інших культур. Інтегроване навчання іноземної мови, зокрема англійської, розглядають як необхідний інструмент для формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців та ефективний метод навчання професійно орієнтованого англomовного спілкування. Оперування знаннями з профільних дисциплін на занятті англійської мови спонукає майбутнього фахівця застосовувати навички і вміння у комунікативні ситуації, які стосуються його майбутньої професійної діяльності, поглиблюючи мисленнєві процеси аналізу й синтезу, порівняння, узагальнення й систематизації. Таким чином, один із двох її видів, а саме – *предметна інтеграція* – виникла на основі злиття частин різнопредметної інформації, які можуть, на думку Р. Мартинової (2017: 57–58), в смислового відношенні доповнити одне одного, розширити власне інформаційне поле з допомогою інформаційного поля споріднених з нею дисциплін. Проте через розбіжності між змістом навчання англійської мови як іноземної та потребою у реальній комунікативній практиці в англomовному професійному середовищі відзначають необхідність у вдосконаленні відповідних інтегрованих курсів. Незважаючи на те, що ця трансформація сприяє ефективному формуванню міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців, існує переконання, що інтеграційні зв'язки доцільніше встановлювати не тільки щодо фактичних даних, а й щодо навчальних дій і операцій, які виконують у процесі навчання, тобто в *«інтеграції за процесуальною ознакою»*. Саме у процесуальній інтеграції фахівці (Н. Мукач, І. Пастирська, С. Кравець, 2020: 56) відзначають вплив іноземної мови на формування потрібних професійних навичок та вмінь за кошт активізації її екстралінгвістич-

них функцій. Інакше кажучи, недостатньо лише структурованого характеру процесу навчання синтезованої дисципліни, на думку Р. Мартинової (2017), це не передбачає суттєвих структурних змін і не відрізняється від процесу навчання будь-яких інших навчальних курсів.

Висвітлення поняття процесуальної інтеграції потребує попереднього розгляду характеристик професійно-орієнтованої іноземної мови, яка з лінгвістичної точки зору (Т. Дружченко 2015: 144) являє собою особливий функціонально-стилістичний різновид мови, що обслуговує певну сферу людської діяльності, а у методичному – це продукт поєднання предметів «іноземна мова» та спеціальних дисциплін: він виступає «цілим» стосовно дисциплін, на основі яких його утворили, і «частиною» стосовно системи навчальних дисциплін як такої. Водночас зі збереженням зв'язків із так званими дисциплінами-першоджерелами, в процесуальній інтеграції відзначають появу якісно нових характеристик. Тобто, іноземну мову як дисципліну зі специфічною лінгвістичною системою, проте без смислового змістового навантаження (М. Адамко 2016: 100; Р. Мартинова 2017: 61), можливо об'єднати практично з будь-яким іншим «стержневим предметом», наприклад, із фахового блоку дисциплін, у процесуальній інтеграції, тобто такій, що об'єднує за способом діяльності, а не за змістом. Беручи до уваги те, що засвоєння навчального матеріалу із спеціальної дисципліни сприяє засвоєнню мови, якою здійснюється навчальна діяльність, суть інтеграції професійної та іномовної мовленнєвої діяльності Р. Мартинова вбачає у навчанні студентів відповідної термінологічної лексики, яка лежить в основі текстів професійного спрямування, подається на лекціях у розширеному і більш доповненому вигляді і після чого вивчений матеріал закріплюють з допомогою практичного виконання вправ.

Дещо інше розуміння інтегрованого навчання професійно-орієнтованої англійської мови висвітлено в роботах вітчизняних дослідників – Г. Турчинової (2006), З. Корнєвої (2004), О. Гарнопольського (2008, 2011) та А. Виселко (2013). Сутність підходу О. Гарнопольський (2011: 26) описує як поступову відмову від традиційної для вітчизняних немовних ЗВО методики професійно орієнтованого навчання (з її фокусуванням головним чином на мові, яка вивчається) і переході до методики *інтегрованого навчання спеціальності та іноземної мови* (у таких варіантах як навчання через зміст фахових навчальних предметів у курсі іноземної мови та іншомовне занурення у курсах спеціальних дисциплін).

Висновки. Здійснений нами аналіз публікацій виявив множинність інтерпретацій інтеграції залежно від об'єктів й рівнів застосування її в методиці навчання іноземних мов. Кожен із дослідників, залежно від предмета й умов дослідження вкладав свій смисловий відтінок у поняття «інтегроване навчання». Це пов'язано насамперед із тим, що термін «інтеграція» має універсальний характер, і залежно від галузі, де застосовується інтеграція, виникають свої особливості.

У контексті нашого дослідження, ми дійшли висновку, що сьогодні загальна дефініція інтегрованого навчання спеціальності та англійської мови пов'язана з формуванням лінгвістичних і комунікативних компетенцій у студентів англійською мовою у професійно орієнтованому навчальному контексті, під час набуття фахових знань та розвитку професійних і комунікативних умінь.

У зв'язку із труднощами використання англійської мови на основі лінгвістичних знань студентів немовних ЗВО в імплементації інтегрованих курсів не лише з метою вивчення професійно орієнтованої іноземної мови, але як засобу для вирішення комплексу немовних завдань, напрямком подальшого дослідження вбачаємо у структуруванні процесу інтегрованого навчання професійно орієнтованого англомовного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамко М. А. Содержательные аспекты интегративного подхода в вузовском процессе изучения английского языка. *Вестник ТвГУ. Серия «Педагогика и психология»*. 2016. № 3. С. 96–104.
2. Багарядцева М. С. Интегрированное обучение студентов экономических специальностей иноязычному монологическому высказыванию на основе текстов профессионального содержания : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Екатеринбург, 2004. 228 с.
3. Брик Т. О., Лебошина Н. В. Використання *clil* (інтегрованого предметно-мовного навчання) у формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах. *«Молодий вчений»*. 2019. № 5.1(69.1). С. 41–43.
4. Вепрева Т. Б. Обучение профессионально-ориентированной иноязычной лексике студентов неязыковых специальностей на основе интегрированного курса : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2012. 182 с.
5. Виселко А. Д. Типи і види іншомовного занурення, функція і місце попереднього підготовчого занурення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 3. С. 65–74.

6. Гончаренко С. У. *Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення*. Рівне : Волинські області, 2012. 192 с.
7. Данилюк А. Я. Теория интеграции образования. Ростов н/Д : *Изд-во Рост. пед. ун-та*, 2000. 440 с.
8. Дружченко Т. П. Інтегроване навчання іноземній мові як засіб оптимізації професійної освіти майбутніх юристів. *«Молодий вчений»*. 2015. № 9(24). Ч. 1. С. 143–148.
9. Енциклопедія освіти / за заг. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
10. Євтушенко Н. Інтеграція іноземних мов за професійним спрямуванням із дисциплінами гуманітарного циклу. *Освітній вимір*. 2013. № 38. С. 205–208.
11. Зверев И. Д. Межпредметные связи как педагогическая проблема. *Советская педагогика*. 1974. № 12. С. 10–16.
12. Коменский Я. А. *Избранные педагогические сочинения*. Москва : Педагогика, 1982. 656 с.
13. Корнева З. М. Методика навчання майбутніх економістів англійського ділового мовлення на основі технології занурення : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 21 с.
14. Костюшко Ю. О. Педагогічна інтеграція та її розвиток Б. Суходольським. *Українська полоністика*. 2013. № 10. С. 195–202.
15. Левковская К. А. *Теория слова. Принципы ее построения и аспекты изучения лексического материала*. Москва : Высшая школа, 1962. 300 с.
16. Мартинова Р. Ю. Характеристика педагогической интеграции в исследованиях отечественных и зарубежных ученых. *Наука і освіта*. 2016. № 6. С. 100–106.
17. Мартынова Р. Ю. *Педагогические основы интегрированного учения образовательной и иноязычной речевой деятельности студентов неязыковых специальностей*. Одесса : Издательство «Освіта України», 2017. 208 с.
18. Методика англоязычного погружения в обучении английскому языку и специальным дисциплинам в экономических вузах : монография / под общ. и науч. ред. О. Б. Тарнопольского, В. Е. Момота и С. П. Кожушко. Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. 236 с.
19. Муқан Н. В., Пастирська І. Я., Кравець С. Ф. Можливості використання інтегративного підходу у професійній іншомовній підготовці фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 3. С. 54–58.
20. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта України*. 2002. № 33. С. 4–6.
21. Песталоцци И. Г. *Избранные педагогические сочинения*: в 2-х т./ за гол. ред. В. А. Ротенберг, В. М. Кларина. Москва : Педагогика, 1981. Т. 2. 416 с.
22. Сердюкова Н. С. О подготовке учителя к инновационной работе в школе. *Инновации в образовании: теория и практика*. Белгород, 1998. С. 105–108.
23. Смирнова С. А. *Педагогические теории, системы, технологии*. Москва : Изд. дом «Академия», 2003. 512 с.
24. Стандарт вищої освіти України : перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 06 Журналістика, спеціальність 061 Журналістика : наказ Міністерства освіти і науки України від 20 червня 2019 р. № 864.
25. Тарнопольський О. Б. Навчання через зміст, змістовно-мовна інтеграція та іншомовне занурення у викладанні іноземних мов для професійних цілей у немовних вищах. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 23–27.
26. Турчинова Г. В. Методика підготовки майбутніх учителів до викладання біології англійською мовою: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 22 с.
27. Тюников Ю. С. Методика выявления и описания интегративных процессов в учебновоспитательной работе. СІТУ. Москва : Изд-во АПН СССР, 1988. 46 с.
28. Федорец Г. Ф., Кириллов Г. Д. Межпредметные связи в процессе обучения : учебное пособие. Ленинград, 1983. 88 с.

REFERENCES

1. Adamko M. A. Soderzhatelnyie aspektyi integrativnogo podhoda v vuzovskom protsesse izucheniya angliyskogo yazyka [The content aspects of the integrated approach in learning English]. *Vestnik TvGU. Ser. "Pedagogika i psihologiya"*. 2016. № 3. pp. 96–104 [in Russian].
2. Bagaryadtseva M. S. Integrirovannoe obuchenie studentov ekonomicheskikh spetsialnostey inoyazyichnomu monologicheskomu vyiskazyvaniyu na osnove tekstov professionalnogo sodержaniya [Integrated teaching students of the economic specialties foreign language output by means of texts with professional content]: diss. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Ekaterinburg, 2004. 228 p. [in Russian].
3. Bryk T. O., Lieboshyna N. V. Vykorystannia clil (intehrovanooho predmetno-movnooho navchannia) u formuvanni ta rozvytku vmin inshomovnooho profesiinoho spilkuvannia maibutnikh ofitseriv u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Application of clil (content-language integrated learning) in formation and development of foreign language professional communication skills in future officers of military educational establishments]. *"Molodyi vchenyi"*. 2019 № 5.1(69.1). pp. 41–43 [in Ukrainian].
4. Vepreva T. B. Obuchenie professionalno-orientirovannoy inoyazyichnoy leksike studentov neyazykovyih spetsialnostey na osnove integrirovannogo kursa [Teaching professionally oriented foreign lexis students of non-linguistic specialties by means of integrated course]: diss... kand. pedagogicheskikh nauk: 13.00.02. Sankt-Peterburg, 2012. 182 p. [in Russian].
5. Vyselko A. D. Typy i vydy inshomovnooho zanurennia, funktsiia i mistse poperednooho pidhotovchoho zanurennia [Types and kinds of foreign language immersion, function and place of primary preparatory immersion]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky*. 2013. № 3. pp. 65–74 [in Ukrainian].

6. Honcharenko S. U. Pedagogichni zakony, zakonornosti, pryntsyipy [Pedagogical laws, rules and principles]. Suchasne tlumachennia. Rivne: Volynski oberehy, 2012. 192 p. [in Ukrainian].
7. Danilyuk A. Ya. Teoriya integratsii obrazovaniya [Theory of integration in education]. Rostov n/D: Izd-vo Rost. ped. un-ta, 2000. 440 p. [in Russian].
8. Druzhchenko T. P. Intehrovane navchannia inozemni mov yak zasib optymizatsii profesiinoi osvity maibutnikh yurystiv [Integrated teaching of foreign language as a tool of optimization of professional education of future lawyers]. "Molodyi vchenyi". 2015. № 9(24). Ch. 1. pp. 143–148 [in Ukrainian].
9. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education] / za zah. red. V. H. Kremen. Akad. ped. nauk Ukrainy. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 p. [in Ukrainian].
10. Yevtushenko N. Intehratsiia inozemnykh mov za profesiinym spriamuvanniam Iz dystsyplinamy humanitarnoho tsykladu [Integration of foreign languages with humanitarian disciplines]. Osvitnii vymir. 2013. № 38. pp. 205–208 [in Ukrainian].
11. Zverev I. D. Mezhpredmetnyie svyazi kak pedagogicheskaya problema [Interdisciplinary connections as pedagogical issue]. Sovetskaya pedagogika. 1974. № 12. pp. 10–16 [in Russian].
12. Komenskiy Ya. A. Izbrannyye pedagogicheskie sochineniya [Selected pedagogical works]. M.: Pedahohyka, 1982. 656 p. [in Russian].
13. Kornieva Z. M. Metodyka navchannia maibutnikh ekonomistiv anhliiskoho dilovoho movlennia na osnovi tekhnolohii zanurennia [Methodology of teaching future economists business English communication by means of technology of immersion]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2006. 21 p. [in Ukrainian].
14. Kostyshko Yu. O. Pedagogichna intehratsiia ta yii rozvytok B. Sukhodolskym [Pedagogical integration and its development by V. Sukhodolsky]. Ukrainska polonistyka. 2013. № 10. pp. 195–202 [in Ukrainian].
15. Levkovskaya K. A. Teoriya slova. Printsipy ee postroeniya i aspekty izucheniya leksicheskogo materiala [Theory of a word. Principles of its construction in learning lexical material]. Moskva: Vysshaya shkola, 1962. 300 p. [in Russian].
16. Martinova R. Yu. Charakteristika pedagogicheskoy integratsii v issledovaniyah otechestvennykh i zarubezhnykh uchenykh. Nauka i osvita [Characteristics of the pedagogical integration in research by domestic and foreign scientists]. 2016. № 6. pp. 100–106 [in Russian].
17. Martynova R. Yu. Pedagogicheskie osnovy integrirovannogo ucheniya obrazovatelnoy i inoyazychnoy rechevoy deyatelnosti studentov neyazykovykh spetsialnostey [Pedagogical foundations of integrated learning educational and foreign speech activities by students of non-linguistic specialties]. Odessa: Izdatelstvo "Osvita Ukrayini", 2017. 208 p. [in Russian].
18. Metodika angloyazychnogo pogruzheniya v obuchenii angliyskomu yazyku i spetsialnyim distsiplinam v ekonomicheskikh vuzakh: monografiya [The method of English language immersion in teaching in English content of core subjects at economical universities: monograph] / pod obsch. i nauch. red. O. B. Tarnopolskogo, V. E. Momota i S. P. Kozhushko. Dnipropetrovsk: DUEP, 2008. 236 p. [in Russian].
19. Mukan N. V., Pastyrska I. Ya., Kravets S. F. Mozhlyvosti vykorystannia intehrativnogo pidkhodu u profesiinii inshomovni pidhotovtsi fakhivtsiv [The possibilities of application of the integrating approach to professional foreign language teaching of specialists]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2020. № 69, T. 3. pp. 54–58 [in Ukrainian].
20. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XX stolitti [The national Doctrine of development of education in Ukraine in the 20-th century]. Osvita Ukrainy. 2002. № 33. pp. 4–6 [in Ukrainian].
21. Pestalotsti I. G. Izbrannyye pedagogicheskie sochineniya [The selected pedagogical works]: v 2-h t. / za gol. red. V. A. Rotenberg, V. M. Klarina. M.: Pedagogika, 1981. T. 2. 416 p. [in Russian].
22. Serdyukova N. S. O podgotovke uchitelya k innovatsionnoy rabote v shkole [On preparation of a teacher to innovative work at school]. Innovatsii v obrazovanii: teoriya i praktika. Belgorod, 1998. pp. 105–108 [in Russian].
23. Smirnova S. A. Pedagogicheskie teorii, sistemy, tehnologii [The pedagogical theories, systems and technologies]. M.: Izd. dom "Akademiya", 2003. 512 p. [in Russian].
24. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskiy) riven, haluz znan 06 Zhurnalistyka, spetsialnist 061 Zhurnalistyka. [The standard of education of Ukraine: Bachelor level. Field of knowledge 06 Journalism, specialty 061 Journalism] Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 20.06.2019. № 864 [in Ukrainian].
25. Tarnopolskyi O. B. Navchannia cherez zmist, zmistovno-movna intehratsiia ta inshomovne zanurennia u vykladanni inozemnykh mov dlia profesiinykh tsilei u nemovnykh vyshakh. [Content based instruction learning, content-language integrated learning and foreign language immersion in teaching foreign languages for special purposes at universities] Inozemni movy. 2011. № 3. pp. 23–27 [in Ukrainian].
26. Turchynova H. V. Metodyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv do vykladannia biolohii anhliiskoiu movoiu [The methodology of preparation of future teachers to teach Biology in English]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kyiv, 2006. 22 p. [in Ukrainian].
27. Tyunikov Yu. S. Metodika vyiyavleniya i opisaniya integrativnykh protsessov v uchebnovospitatelnoy rabote [The methods of revealing and description of the integrating processes in learning]. SPTU M.: Izd-vo APN SSSR, 1988. 46 p. [in Russian].
28. Fedorets G. F., Kirillov G. D. Mezhpredmetnyie svyazi v protsesse obucheniya: uchebnoe posobie [Interdisciplinary connections in the process of teaching: a manual]. Leningrad, 1983. 88 p. [in Russian].